

Podstawy prawne działalności kościołów, stowarzyszeń religijnych i związków wyznaniowych na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych

Istniejące uregulowania prawne nakładają na administrację jednostek penitencjarnych obowiązki realizacji prawa osadzonych do korzystania z posług religijnych i wykonywania praktyk religijnych. Podstawę prawną do realizacji korzystania osadzonych z prawa do wolności religijnej stanowią zarówno międzynarodowe jak i polskie akty prawne:

1. Powszechna deklaracja praw człowieka z 10 grudnia 1948 roku.
2. Wzorcowe Reguły Minimum Postępowania z Więźniami.
3. Europejskie Reguły Więzienne.
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z dnia 16 lipca 1997 r.).
5. Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania,
6. Kodeks karny wykonawczy - Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557).
7. Ustawa z dn. 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej.
8. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2003r. W sprawie szczegółowego zakresu i trybu uczestnictwa podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem (Dz. U. 03.211.2051).
9. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. W sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności.
10. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania,
11. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (dz. u. z dnia 12 września 2003 r.).

Obowiązujące uregulowania nakładają na administrację jednostek penitencjarnych

szereg obowiązków w postaci respektowania praw oraz podejmowania odpowiednich działań związanych z ich realizacją.

I tak:

- **Art. 18 Powszechnej deklaracji praw człowieka** głosi, że „Każdy człowiek ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii”. Prawo to gwarantuje swobodę zmiany religii lub wiary, jak również swobodę do samodzielnego lub wspólnego z innymi, publicznego lub prywatnego manifestowania swojej wiary lub religii w nauczaniu, praktykach, modlitwie i obyczajach.
- **Wzorcowe Reguły Minimum Postępowania z Więźniami** mówią o prawie więźniów do korzystania z opieki duszpasterskiej i wykonywania praktyk religijnych:
- Reguła 41:
 - (1) w zakładzie, w którym przebywa wystarczająca liczba więźniów tego samego wyznania ustanawia się lub dopuszcza kanonicznie uprawnionego przedstawiciela tego wyznania. O ile usprawiedliwia to liczba więźniów i o ile pozwalają na to warunki, powinno się ustanowić lub dopuścić tego przedstawiciela w wymiarze czasu odpowiadającym pełnemu etatowi,
 - (2) kanonicznie uprawnionemu przedstawicielowi, ustanowionemu lub dopuszczonemu zgodnie z ust. 1, umożliwia się odprawianie nabożeństw składanie na osobności więźniom wizyt duszpasterskich w wymaganych przez daną religię przypadkach. Żadnemu więźniowi nie odmówi się dostępu do kanonicznie uprawnionego przedstawiciela jakiegokolwiek religii.
- Reguła 42. Każdemu więźniowi zezwala się, na ile jest to możliwe, na zaspokojenie jego potrzeb życia religijnego przez uczestnictwo w nabożeństwach organizowanych w zakładach oraz posiadanie religijnych książek dogmatycznych i pouczających z zakresu jego wyznania.

Istotnym jest fakt, że w regułach Minimalnych ONZ opieka duszpasterska traktowana jest jako jedna z form resocjalizacji więźniów, co wynika z interpretacji reguł 65 i 66.

3. Europejskie Reguły Więzienne stanowiące modyfikację Wzorcowych Reguł

Minimum używają zamiast pojęcia „opieka religijna” szerszego określenia „opieka duchowa i moralna”, w konsekwencji czego formy oddziaływania na osadzonych mogą mieć różnorodny charakter i mogą dotyczyć również osób niewierzących. Jedną z podstawowych zasad ujętych w regułach jest wykluczenie dyskryminacji, m.in. z takich względów jak rasa, kolor skóry, płeć, język, religia.

W art. 46 mowa jest m.in. o umożliwianiu zaspokajania potrzeb religijnych, duchowych oraz moralnych. Natomiast art. 47 stanowi m.in., że:

- w zakładzie, w którym przebywa wystarczająca liczba więźniów tego samego wyznania, ustanawia się oraz zatwierdza uprawnionego przedstawiciela tego wyznania,
- **żadnemu więźniowi nie odmówi się dostępu do uprawnionego przedstawiciela jakiegokolwiek religii.**

4. Art. 25 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, że:

- Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione,
- władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym,
- stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego,
- stosunki między Rzeczypospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy,
- stosunki między Rzeczypospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

5. Art. 1 Ustawy z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania stanowi, że

- (wykonując postanowienie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej o wolności

sumienia i wyznania) Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu obywatelowi wolność sumienia i wyznania.

- **Art. 2** gwarantuje m.in. obywatelowi, zgodnie z zasadami jego wyznania, uczestniczenie w czynnościach i obrzędach religijnych oraz wypełnianie obowiązków religijnych i obchodzenie świąt religijnych.
- W **art. 4** mowa jest o tym, że prawo określone w ww. art. 2 oraz prawo do posiadania i korzystania z przedmiotów potrzebnych do uprawiania kultu i praktyk religijnych przysługuje również osobom przebywającym w zakładach karnych i aresztach śledczych.
- **Art. 6** stanowi m.in., że nikt nie może być dyskryminowany bądź uprzywilejowany z powodu religii lub przekonań w sprawach religii.

6. Kodeks karny wykonawczy reguluje precyzyjnie korzystanie osadzonych z prawa do wolności religijnej oraz gwarantuje udział w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, w szczególności związanych z pozbawieniem wolności kościołów i innych związków wyznaniowych.

- Art. 38. stanowi m.in. o udziale przedstawicieli społeczeństwa w wykonywaniu kar, w tym kościołów i związków wyznaniowych, których celem działalności jest przede wszystkim zaspokajanie potrzeb religijnych człowieka poprzez posługi religijne i odprawianie nabożeństw. Kościoły i związki wyznaniowe mogą uczestniczyć przede wszystkim w świadczeniu pomocy skazanym, byłym skazanym oraz ich rodzinom, jak też w resocjalizacji skazanych.
- Art. 102. określa prawa skazanych, w tym prawo do korzystania z wolności religijnej (zawarte w pkt 3), współdziałania z odpowiednimi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami oraz kościołami i związkami wyznaniowymi (pkt 8).
- Art. 106 szczegółowo normuje realizację prawa do wolności religijnej, określając zakres i tryb korzystania z tego prawa. Zakres tego prawa obejmuje m.in.: wykonywanie praktyk religijnych, korzystanie z posług religijnych, bezpośrednie uczestnictwo w nabożeństwach odprawianych w zakładach karnych w dni świąteczne, słuchanie (i oglądanie) nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, posiadanie niezbędnych książek, pism i przedmiotów

potrzebnych do wykonywania praktyk religijnych.

Inne uprawnienia skazanych wiążące się z wyznawaną przez nich religią i posiadające wymiar społeczny, to możliwość uczestniczenia w prowadzonym w zakładzie karnym nauczaniu religii, prawo do działalności charytatywnej lub społecznej, prawo do kontaktów z duchownymi wyznania, do którego skazany należy.

- Art. 109. zawiera m.in. możliwość uwzględnienia wymogów religijnych i kulturowych w żywieniu skazanych,
- Art. 135. zobowiązuje administrację jednostek penitencjarnych do stwarzania odpowiednich warunków spędzania czasu wolnego oraz określa pewne minimum urządzeń i możliwości, jakie w zakładzie karnym należy zapewnić w celu prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej.
- Art. 136. § 1 ustanawia podstawy do rozwijania działalności społecznej wśród skazanych, jak też nawiązywania przez skazanych kontaktów z instytucjami i stowarzyszeniami społecznymi.

7. Ustawa z dn. 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej wśród podstawowych zadań Służby wymienia zapewnienie osobom skazanym na kary pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej.

- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2003r. reguluje uczestnictwo stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji oraz kościołów i innych związków wyznaniowych, jak również osób godnych zaufania w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych poprzez m.in. prowadzenie działalności kulturalnej, oświatowej i sportowej wobec skazanych.
- Regulamin organizacyjno-porządkowy wykonywania tymczasowego aresztowania
Regulamin organizacyjno-porządkowy wykonywania kary pozbawienia wolności zawiera regulacje realizacji prawa do korzystania z wolności religijnej.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług

religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych:

- określa udział duchownych kościołów lub innych związków wyznaniowych wykonujących posługi religijne na terenie jednostek penitencjarnych w ustalaniu porządku wewnętrznego w zakresie wykonywania praktyk religijnych,
- reguluje wykonywanie indywidualnych posług religijnych,
- określa podstawę zawarcia umowy o pełnieniu funkcji kapelana,
- obliguje Dyrektora zakładu do podejmowanie niezbędnych czynności w celu zapewnienia odpowiednich warunków do wykonywania praktyk i posług religijnych oraz korzystania z tych posług, a także zasięgania opinii kapelana w sprawie organizacji posług religijnych.